

บทความวิชาการ

การสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต: กรณีศึกษาสร้างเครือข่ายการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร

ธราดล หิโตอักษร*

ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อีเมล: mtharadorn@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 กำหนดไว้ว่าให้กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร) จัดการเรียนรู้สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและสังคม รวมทั้งร่วมมือกับผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีเครือข่าย และสถานศึกษา ในการส่งเสริมการเรียนรู้การถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ หรือภูมิปัญญาให้แก่ผู้เรียนหรือประชาชน บทความนี้มุ่งนำเสนอการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและขยายความรู้สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน ดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ชุมชน ภาคีเครือข่าย ในการสร้างเครือข่ายการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ วางแผนพัฒนา 2) การวิเคราะห์ทรัพยากรขององค์กร (4 M's) 3) การดำเนินงานพัฒนา 4) การติดตาม ประเมิน ปรับปรุงแก้ไข เผยแพร่ ต่อยอด การดำเนินงาน ร่วมกับการจัดการความรู้ สามารถสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างรายได้ สร้างอาชีพของคนในชุมชน เกิดการเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ที่มีคุณค่า โดยมีทุนทางสังคม วัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับกลุ่มชนรุ่นหลังสืบไป ให้สมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

คำสำคัญ: ภาคีเครือข่าย, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, น้ำมันเหลืองสมุนไพร, กรมส่งเสริมการเรียนรู้

Received: October 23, 2023, **Revised:** December 13, 2023, **Accepted:** December 14, 2023

* Corresponding author

CREATING A LIFELONG LEARNING NETWORK: A CASE STUDY OF HERBAL YELLOW OIL MAKING

Tharadorn Heetakson*

Center of Learning Encouragement Khiri Rat Nikhom District Surat Province

E-mail: mtharadorn@hotmail.com

Abstract

The Learning Promotion Act 2023 stipulates that the Department of Learning Promotion (SOR) organizes learning to create participation of people in the community and society. Including collaborating with experts in local wisdom. Network partners and educational institutions in promoting learning and transferring experiences, knowledge or wisdom to students or the public. This article aims to present creating collaborative networks and expanding knowledge to communities for sustainability work together between educational institutions, communities, and network partners. A case study of creating a network for making medicinal yellow oil consists of 1) situation analysis 2) development planning 3) development operations 4) monitoring, evaluation, improvement, and dissemination to expand operations. Together with knowledge management and organization resource management (4 M's). Can create lifelong learning networks in learning management and disseminate local wisdom to achieve learning Transfer knowledge Valuable experiences with social and cultural capital in the local community where knowledge is exchanged. For future generations to continue. Allow family members, communities, and society to use the knowledge for further use.

Keywords: *lifelong learning, network, herbal yellow oil*

* Corresponding author

บทนำ (Introduction)

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) คือ กศน. ที่ได้ยกระดับจากสำนักงาน กศน. เป็น "กรมส่งเสริมการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เป็นต้นไป และให้ยกเลิกพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 สกร.มีหน้าที่จัดส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ 3 รูปแบบ คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัตินี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย รู้จักสิทธิควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ ภูมิใจและตระหนักในความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รู้จักความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่เฝ้าเรียนรู้อยู่ มีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง มีความคุณธรรม และมีความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทย และสังคมโลกได้อย่างผาสุก กับเพื่อให้บุคคลมีทักษะการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต ที่สอดคล้องและเท่าทันพัฒนาการของโลก และมีโอกาสพัฒนาหรือเพิ่มพูนทักษะของตนให้สูงขึ้นหรือปรับเปลี่ยนทักษะของตนตามความถนัดหรือความจำเป็น (ราชกิจจานุเบกษา, 2566)

ซึ่งในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 กำหนดไว้ว่าในการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ดำเนินการโดยคำนึงถึงแนวทาง ได้แก่ 1) ดำเนินการโดยวิธีการใดๆ เพื่อกระตุ้นให้บุคคลเฝ้าหาความรู้ในเรื่องที่ตนสนใจ และสร้างสมรรถนะในการเรียนรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันได้ด้วยตนเองในทุกเวลาอย่างรู้เท่าทัน และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้โดยง่ายในเวลาที่ตนสะดวกโดยไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควร 2) จัดให้มีและพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บุคคลสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้โดยสะดวกโดยไม่มีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขใดๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้หรือมีลักษณะเป็นการไม่เกื้อหนุนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) จัดหรือส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดหรือร่วมกันจัดให้บุคคลในครอบครัวและชุมชนมีนิสัยรักการอ่านหรือการเรียนรู้ รวมทั้งจัดให้มีแหล่งส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ในชุมชน 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในมาตรา 16 ข้อ 5 ให้สกร.ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ และทุกเวลา รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และมาตรา 22 ให้หน่วยจัดการเรียนรู้สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและสังคม รวมทั้งร่วมมือกับผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีเครือข่าย และสถานศึกษา ในการส่งเสริมการเรียนรู้การถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ หรือภูมิปัญญาให้แก่ผู้เรียนหรือประชาชนด้วย โดยชนันภรณ์ อารีกุล, (2563). กล่าวว่า การรวมตัวกันของเครือข่ายการเรียนรู้นั้นกล่าวถึง ความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่ม สถาบัน องค์กรในลักษณะทางตรงและทางอ้อม มีการเชื่อมโยงถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างเท่าเทียมใกล้ชิด ในประเด็นที่มีความสนใจร่วมกันทั้งการแก้ไขปัญหา การพัฒนา การประยุกต์ การส่งเสริมสนับสนุนเกื้อกูลระหว่างกันและกัน เครือข่ายการเรียนรู้จะดำเนินกิจกรรม ทำให้องค์ความรู้เกิดระบบไหลเวียนเกิดองค์ความรู้ใหม่ในการพึ่งตนเอง เพื่อให้สามารถนำไปแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง ระหว่างเครือข่ายได้เครือข่ายการเรียนรู้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งในลักษณะเอกัตบุคคลและชุมชนอาจเป็นบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรเดียวกัน หรือระหว่างองค์กรที่มีความสนใจ ประสบปัญหาและความต้องการเหมือนกัน รวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะแนวราบ (ขวลิต ขอดศิริ และคณะ, 2564) โดยสมาชิกในเครือข่ายมีหน้าที่และแบ่งงานกันทำ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามระบบประชาธิปไตย และมีการระดมและผสมผสานทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายการเรียนรู้ สิ่งที่ทำให้เครือข่ายอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้น นอกจากการมีแกนนำที่เข้มแข็ง

มีความรู้ และภูมิปัญญาแล้วยังต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วม และสิ่งสำคัญคือ ความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้องที่ช่วยให้อยากทำงานร่วมกัน อายากช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งข้อนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Grisay and Mahler, 1991; Hoy and Miskel, 2001; ปาริณา อาษาธง, 2565)

ดังนั้น การพัฒนาบุคคลให้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต เสริมสร้างคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงมีความสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาบุคคลให้มีทักษะดังกล่าว (อรอุมา ภูมิบุรณ์ และคณะ, 2565; ศักรินทร์ ขนประชา, 2562) ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 ได้กำหนดความหมายของ “ภาคีเครือข่าย” ว่า หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน เอกชน ชุมชน ครอบครัวยุทธศาสตร์ทางศาสนา และบุคคลอื่นใด ที่ประสงค์จะจัด ร่วมจัด ส่งเสริมหรือสนับสนุนการดำเนินงานของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ หรือหน่วยจัดการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกิดการผลักดันกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคม เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในบทความนี้จะเสนอแนวทาง การสร้างภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต: กรณีศึกษาสร้างเครือข่ายการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร ของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วยเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาเครือข่าย การสร้างภาคีเครือข่าย เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างเครือข่าย และตัวอย่างกรณีศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (อาชัยญา รัตนอุบล, 2562) ได้แก่

1. ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และเรียนรู้ได้ตามความสนใจของตนเอง
2. ทุกคนปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ตามความเหมาะสม ของตนเอง ใช้เวลาในการเรียนรู้ และร่วมกับผู้อื่นในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน
3. ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ในทุกพื้นที่ของชุมชน ทั้งการเรียนรู้บุคคล สถานที่ วัตถุ
4. ทุกคนสามารถเรียนรู้ถึงปัญหา ความต้องการ และความสนใจ บนวัฒนธรรมของชุมชนและสังคม

กระบวนการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้ (ชนนภรณ์ อารีกุล, 2563)

1. การศึกษาเรียนรู้ในระดับกลุ่มและชุมชน
2. การกระตุ้นให้เกิดความสนใจร่วมกัน
3. การตระหนักถึงความจำเป็นในการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย
4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย
5. การสรุปประสบการณ์และการขยายงานอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (อุดมลักษณ์ คงคาเนรมิต และวิระวัฒน์ อุทัยรัตน์, 2564) ได้แก่

1. การกำหนดวิธีการที่จะพัฒนาบุคคล ให้เกิดการเรียนรู้ โดยการออกแบบกิจกรรม หลักสูตร หรือสถานที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงและเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้
2. การออกแบบกิจกรรม เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การเข้าใจในการสื่อสาร การเจรจา การแก้ไขหรือลดปัญหา พัฒนาทักษะชีวิต รวมถึงการสร้างอาชีพ

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมให้ประชาชนในชุมชน ให้มีศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านกิจกรรม สื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้าน กลุ่มหรือสถาบันต่างๆ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งตนเอง ชุมชน และสังคม อย่างสร้างสรรค์ อยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้แต่ต้องได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ผ่านการลงมือปฏิบัติ (อุดมลักษณ์ คงคาเนรมิต และวีระวัฒน์ อุทัยรัตน์, 2564)

เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดึงเอาความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลผ่านเล่าเรื่อง/ประสบการณ์ ร่วมกับบุคคลอื่นให้ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง บุคลากรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน เพิ่มพูนประสบการณ์และคิดริเริ่มพัฒนา การทำงานและสนับสนุนการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (จิตติมา วรรณศรี, 2564)

องค์ประกอบในการจัดการความรู้ (นันทรัตน์ เจริญกุล, 2553; Awad and Ghaziri, 2004) ได้แก่

1. ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge)
 2. กระบวนการจัดการความรู้ (KM process) และกิจกรรมหลัก (Core Activities) ของบุคคล กลุ่มคน และองค์กรที่ดำเนินการไปอย่างเป็นขั้นตอนและมีระบบ
 3. ทีมจัดการความรู้ในองค์กรและชุมชนนักปฏิบัติหรือบุคลากรทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการความรู้
 4. เครื่องมือที่ช่วยในการจัดการความรู้ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงเทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่ใช้ใน
- การขับเคลื่อนกิจกรรมหลัก ได้แก่ เรื่องเล่าเร้าพลัง (Storytelling), เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ (Forum), การนำตัวอย่างและวิธีการปฏิบัติที่ดี/ที่เป็นเลิศ (Best Practices) มาศึกษาเพื่อต่อยอด, การถอดบทเรียนจากตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดี (Lessons Learned Debriefing), การทบทวนหลังปฏิบัติการ (AAR: After Action Review) และการประเมินตนเอง (Self-assessment)

ตัวอย่างกรณีศึกษาสร้างเครือข่ายการทำงานข้ามหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ในบทความนี้นำเสนอกรณีศึกษาสร้างเครือข่ายการทำงานข้ามหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนสร้างอาชีพและสร้างรายได้ พึ่งพาตนเองในระดับหนึ่ง และสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและขยายความรู้สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ วางแผนพัฒนา

จากสถานการณ์ของประเทศไทยที่เข้าสู่สังคมสูงวัย เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้สูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มสูงขึ้น (United Nations, 2015). ซึ่งผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าทางสังคมเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งความรู้ ความชำนาญ และเป็นคนคลังสมองทางปัญญา และเป็นผู้สร้างไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ดังนั้น การให้โอกาส ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ของตนเอง และใช้ความรู้ความสามารถที่ฝังลึกอยู่ในตัวประสบการณ์ที่มีคุณค่า โดยมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มชนรุ่นหลังสืบไปได้ ให้คนในครอบครัว ชุมชน สังคม ได้ใช้ประโยชน์ในเรื่องราวต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอด ผู้สูงอายุจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อครอบครัว และประเทศชาติ (สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2566; กิตติราพร เมฆขจร, 2557)

ในพื้นที่ตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชาชนส่วนใหญ่มิอาจทำเกษตรกรรม โดยปลูกพืชทางการเกษตรมากที่สุด ถึงร้อยละ 95 ของพื้นที่ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน ตามลำดับ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของคนในพื้นที่ในการทำอาชีพเกษตรกรรม แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาด้านรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ เพราะราคาพืชผลทางการเกษตรที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการปลูกไพล เป็นพืชสมุนไพร มีสรรพคุณในการรักษาอาการอักเสบ และปวดตามร่างกาย เป็นยารักษาอาการต่างๆ หรือเป็นส่วนผสมในการปรุงอาหาร ทำให้ประชาชนหันมาปลูกไพล สามารถปลูกได้ง่าย และใช้เวลาปลูกเพียง 10 เดือน สามารถนำหัวไพลดิบมาจำหน่ายได้ ซึ่งมีราคาสูงและเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก หากนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ก็จะช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงมากขึ้นด้วย

ดังนั้น ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอศรีรัตนนิคม ร่วมกับ สาธารณสุขอำเภอศรีรัตนนิคม, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าขนอน, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าเนียบ, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านยาง และประชาชนผู้นำชุมชน ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน และชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม และยังช่วยส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นองค์ความรู้ให้อยู่คู่กับชาวบ้านและชุมชนสืบต่อไป ได้ร่วมกันนำไพลที่ปลูกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายและสร้างรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้านและชุมชน ได้แก่ น้ำมันเหลืองสมุนไพร

2. การวิเคราะห์ทรัพยากรขององค์กร (4 M's) โดยใช้ขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ชุมชน ภาควิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ การบริหารทรัพยากรขององค์กร (4 M's) ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) จัดการ (Management) วางแผนพัฒนา (Plan) ดำเนินงานพัฒนา (Do) ติดตามและประเมิน (Check) ปรับปรุงแก้ไข (Act) (พรรณภัทร แซ่โง้ว, 2563) และเผยแพร่ต่อยอดการดำเนินงาน ร่วมกับการจัดการความรู้

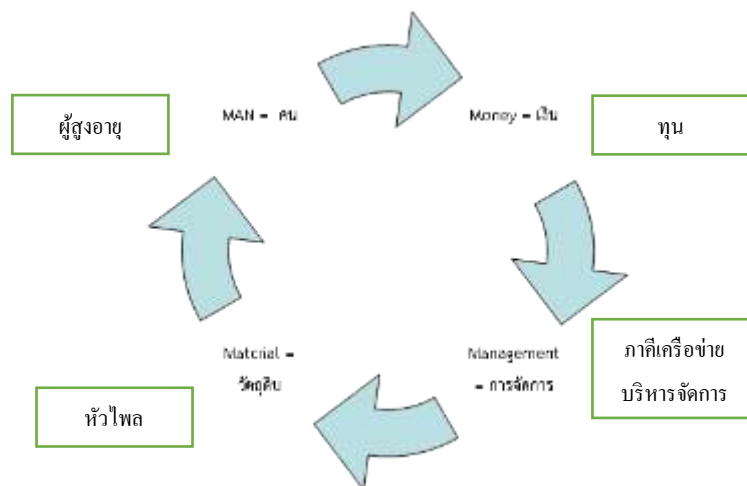
ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอศรีรัตนนิคมเห็นถึงความสำคัญของภาควิเคราะห์ผู้สูงวัย จึงสร้างภาควิเคราะห์การเรียนรู้ตลอดชีวิต: การจัดการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร โดยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ทรัพยากรขององค์กร (4 M's) แสดงดังภาพ พบว่า

คน คือ ผู้สูงอายุและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่มีการวางแผนร่วมกันร่วมเสวนาเสนอความคิดการดำเนินการ และการจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดผลผลิต และผลิตภัณฑ์

เงิน คือ ทุน เป็นการดำเนินการจากทุนภายในชุมชนที่มีอยู่ เช่นทรัพยากรที่มีและทุนภายนอกได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกจากภาครัฐและเอกชน

การจัดการ คือ มีการบริหารจัดการกลุ่มโดยแบ่งความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการที่ดีและการมีส่วนร่วมของสมาชิก

วัสดุ คือ เป็นวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพิ่มมูลค่า ได้แก่ หัวไพล

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์ทรัพยากรขององค์กร (4 M's)

3. การดำเนินงานพัฒนา

3.1 ใช้หลักการบริหาร ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการมีส่วนร่วม หลักการบริหารเชิงระบบ และการบริหารจัดการตามกระบวนการ PDCA ด้านบุคลากร ด้านแหล่งเรียนรู้

3.2 ให้บุคลากร ภาควิชาการและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้สำคัญ การบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด บริหารจัดการทรัพยากรให้ครอบคลุมครบถ้วนและเกิดประโยชน์สูงสุด

3.3 มีการวางแผนดำเนินงานอย่างเป็นระบบโดยยึดนโยบายและบริบทของสถานศึกษา จัดทำแผนพัฒนาเพื่อจัดสรรงบประมาณ จัดทำแผนปฏิบัติการโครงการ จัดทำข้อมูล และทำความเข้าใจกับบุคลากรของสถานศึกษา ภาควิชาการและชุมชน

3.4 ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการประเมินผลสรุปรายงานพัฒนาต่อยอด เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกิดผลคุ้มค่าและยั่งยืน

4. การติดตาม ประเมิน ปรับปรุงแก้ไข และเผยแพร่ ต่อยอดการดำเนินงาน ร่วมกับการจัดการความรู้ (จินต์ประวีร์ เจริญนิม และสิริชัย ดีเลิศ, 2563; กิตติราพร เมฆขจร, 2557)

ผลของการจัดการความรู้ พบว่า

ความรู้ที่ชัดแจ้ง (EK : Explicit Knowledge)

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้สูงอายุ โดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ตำรายาสมุนไพร เกี่ยวกับน้ำมันไพล แผ่นพับน้ำมันเหลืองสมุนไพร และวิดีโอสมุนไพร มาใช้ในการถอดบทเรียนในครั้งนี้

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้สูงวัยในการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร โดยการบอกเล่าด้วยตนเองว่า “ไพล เป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่งคล้ายกับข่า, ขมิ้น เป็นพืชที่มีเหง้า มีใบขึ้นมาจากเหง้าที่อยู่ใต้ดิน ลักษณะใบจะยาวเรียวยาวคล้ายคลึงใบกล้วยแต่มีขนาดเล็กกว่ามาก กลีบดอกจะมีสีขาวนวล บริเวณเหง้าจะฉ่ำน้ำมีสีเหลืองกลิ่นฉุนคล้ายการบูร” เป็นต้น

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้สูงวัย ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านสมุนไพรในชุมชน

ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (TK : Tacit Knowledge)

1. การบอกเล่าการทำน้ำมันเหลืองจากสมุนไพร ผู้สูงวัยถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมของตนเอง เล่าว่า “โพล เป็นพืชสมุนไพร มีสรรพคุณสรรพคุณช่วยในการลดอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ลดอาการอักเสบ ทำให้เลือดลมไหลเวียนได้ดียิ่งขึ้น และเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ”
2. การสาธิต บอก หรืออธิบาย เพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรง ทำให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนกระบวนการ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ ได้บอก สูตรน้ำมันโพล ประกอบด้วย โพลสด 2 กิโลกรัม น้ำมันพืช 1 ลิตร พิมเสน 15 กรัม การบูร 30 กรัม เมนทอล 15 กรัม น้ำมันยูคาลิปตัส 15 มิลลิลิตร น้ำมันระกำ 30 มิลลิลิตร
3. การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้สูงวัยลงมือปฏิบัติ เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน จัดทำเป็นกลยุทธ์ทำน้ำมันเหลือง ดังภาพ

ภาพที่ 2 แสดงรายละเอียดการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ของตนเอง และใช้ความรู้ความสามารถที่ฝังลึกอยู่ในตัว ประสบการณ์ที่มีคุณค่าโดยมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับกลุ่มชนรุ่นหลังสืบไปได้ เพื่อให้คนในครอบครัวชุมชนสังคม ได้ใช้ประโยชน์ในเรื่องราว (กิตติราพร เมฆขจร, 2557; สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2560)

บทสรุป (Conclusion)

บทความนี้แสดงให้เห็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทั้งในลักษณะของบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรเดียวกัน ที่มีความสนใจ ความต้องการเหมือนกัน รวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นเรียนรู้นั้นๆ หัวใจสำคัญของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ชุมชน ภาครัฐ (สุวิมล รัฐวร และยุวธิดา ชำปัญญา, 2561) ตั้งแต่ การวิเคราะห์สถานการณ์ การบริหารทรัพยากรขององค์กร (4 M's) การวางแผนพัฒนา การดำเนินงานพัฒนา ติดตามและประเมิน ปรับปรุงแก้ไข และเผยแพร่ ต่อยอดการดำเนินงาน ร่วมกับการจัดการความรู้ นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เกิดเป็นภาคีเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำแนวคิด และเทคนิคไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กิตติราพร เมฆขจร. (2557). *ประสิทธิผลของการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุตามโครงการเยี่ยมสอนหลานสืบสานภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วาว อำเภอแม่วาว จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตติมา วรณศรี. (2564). *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล*. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- จินต์ประวีร์ เจริญนิม และสิริชัย ดีเลิศ. (2563). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 33(2), 152-167.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2563). *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิด หลักการและสาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์.
- ขวลิต ขอดศิริ และคณะ. (2564). ทิศทางและแนวโน้มของภาวะผู้นำทางการประถมศึกษาในยุค Digital Disruption. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*. 17 (1), 1-16.
- นันทรัตน์ เจริญกุล. (2553). การจัดการความรู้. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 21(1), 12-26.
- ปราริณา อาษาธง. (2565). การพัฒนากระบวนการบริหารโดยใช้สถานศึกษา ชุมชน ภาคีเครือข่ายเป็นฐานเพื่อพัฒนาฐานการเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(9), 282-298.
- พรรณภัทร แซ่ท้าว, ศักดา กาญจนวนาวลัย และอนุรักษ ทองขาว. (2563). กลยุทธ์การจัดการ (4M) ของตลาดชุมชนจีนโบราณบ้านขากแง้ว โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่ง. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(3), 295-309.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2566). พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566. (ออนไลน์). สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2566, จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140A020N0000000006000.pdf>
- ศักรินทร์ ขนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. 14 (26), 159-175.
- สุวิมล รัฐวร และยุวธิดา ชำปัญญา. (2561). แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 12 (special issue), 83-91.
- สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2566). รายงานสรุปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้. กรมส่งเสริมการเรียนรู้.

- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2560). *เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน.* กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.
- อรอุมา ภูมิบุรณ์, สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และอาชัญญา รัตนอุบล. (2565). การเสริมสร้างความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในบริบทของการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์*, 17(1), 231-242.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2562). การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(2), 428-444.
- อุดมลักษณ์ คงคาเนรมิต และวีระวัฒน์ อุทัยรัตน์. (2564). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 8(3), 44-58.
- Awad, E.M. and Ghaziri, H.M. (2004). *Knowledge Management*. NJ, USA: Pearson Prentice Hall.
- Grisay, A., & Mahlck, L. (1991). *The Quality of Education in Developing Countries. A Review of Some Research Studies and Policy Documents*. UNESCO: IIEP.
- Hoy, W.K., & Miskel, C.G. (2001). *Educational Administration: Theory Research and Practice (6thEd)*. New York: McGraw-Hill.
- United Nations. (2015). *World Population Ageing*. New York: Department of Economic and Social Affairs.